

Література

- Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. – М.: Мысль, 1997. – Т. 3.
- Демков М.И. История западно-европейской педагогики. – СПб: Тип. Сойкина, 1912. – 204 с.
- Энгельс Ф. Диалектика природы. – Маркс К. и Энгельс Ф. Соч., т. 20, с. 346.
- Середа І.В. Технологія самовиховання особистості: Методичні рекомендації. – Миколаїв, 2005. – 88 с.
- Карнеги Д. Как перестать беспокоиться и начать жить / Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1990. – 324 с.
- Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – К., 1997. – 304 с.
- Ковалёв С.М. Воспитание и самовоспитание. – М., 1986. – 287 с.
- Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие. – М., 1985.
- Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности: Тексты. – М., 1982. – с. 108–117.
- Оржеховська В.М. та ін. Посібник з самовиховання. – К.: ІЗМН, 1996 – 192 с.
- Рувинский Л.И., Соловьёва А.Е. Психология самовоспитания. Учебное пособие для вузов. – М.: Просв., 1982. – 143с.
- Смайлс С. Саморазвитие умственное, нравственное и практическое. – СПб.: Питер, 1890. – 321 с., с. 289
- Томан І. Як удосконалювати самого себе: Пер. з чес. – К., 1984.
- <http://www.repetitor.ua/article/>.
- <http://www.repetitor.ua/article/>.

И. В. СЕРЕДА

**ТЕХНОЛОГИЯ САМОВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ:
ЕВРОПЕЙСКИЕ И МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ**

В статье осуществлён исторический анализ проблемы самовоспитания. Раскрываются европейские и мировые тенденции развития технологии самовоспитания личности от древних времён до современности.

Ключевые слова: самовоспитание личности, саморазвитие личности, коучинг, психолого-педагогическое сопровождение самовоспитания, этапы развития технологии самовоспитания.

I. V. SEREDA

**PERSONALITY SELF-EDUCATION TECHNOLOGY:
EUROPEAN AND WORLD TENDENCIES OF DEVELOPMENT**

The article carries out a historical analysis of the problem of self-education. The European and global trends of the development of personality self-education technology are viewed from ancient times to modern times.

Key words: self-development of personality, self-development, coaching, psychological and pedagogical support of self-education, self-development stages of technology.

УДК 371.4

КОГАН Г. В.

м. Миколаїв, Україна

**ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ
У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ (НА ПРИКЛАДІ ШВЕЦІЇ)**

У статті аналізується значення технологічного підходу у підготовці вчителя. Розглядається технологія проблемного навчання, її ознаки, головні вимоги, кроки виконання при підготовці вчителя до професійної діяльності у Швеції.

Ключові слова: технології освіти, проблемне навчання, педагогічна освіта, компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інтеграційних процесів, які відбуваються сьогодні у світі, а також модернізації педагогічної освіти України відповідно до положень Болонської декларації, перед системою педагогічної освіти України постали нові завдання, шляхи розв'язання яких зумовлені підвищенням ролі особистості вчителя як фахівця і громадянина. В утвердженні цих цінностей чільне місце належить новій генерації вчителів-європейців. Для того, щоб вирішити задачі сучасної системи освіти, потрібен високий рівень професійності, значні творчі зусилля. Зміна вимог до сучасного вчителя призвела до нового розуміння змісту його підготовки. В цей зміст входять не лише профе-

сійні знання, але й професійно значимі якості особистості, навички та уміння, якість виконання роботи, здатність до рефлексії, уміння зв'язати теорію з практикою та ін. Все більшої значущості набуває технологічний підхід в підготовці вчителя. Технології навчання (навчання “зі студентом в центрі”; підготовка вчителя, яка базується в школі; рефлексивне планування навчання; навчання, яке базується на вирішенні проблеми; проектна діяльність) стають центральними напрямками особистісно-професійної підготовки вчителя.

Аналіз досліджень за проблемою. Аналіз джерел свідчить про посилення інтересу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників до освітніх технологій та технологічно-

го підходу в освіті. Педагогічні технології проаналізовано в працях Пехоти О.М., Старєвої А., Лихачова Б., Шепеля В., Беспалько В.П.

У роботах В.П. Беспалько, Б.С. Блума, М.В. Кларина, М.А. Чошанова та ін. виділені ознаки педагогічної технології. Технологіям освіти присвячені роботи Атутова П.Р., Боголюбова В.І., Борбовського Г.А., Ільїної Т.О., Селевко Г.К. Підготовка вчителя до впровадження педагогічних технологій розглянуто в роботах Пехоти О.М.

Перші ідеї проблемного навчання визначено в методах навчання Дж. Дьюї – навчання через роблення, Дж. Брунера – навчання через дослідження. У колишньому Радянському Союзі цю концепцію розвивали І.Я. Лернер, А.М. Матюшкін, М.І. Махмутов, М. М. Скаткін. Однак, проблемне навчання у підготовці вчителя не стало предметом окремого дослідження і представляє значний інтерес, оскільки відповідає сучасним вимогам до підготовки вчителя.

Метою даної статті є розглянути технологічний підхід в освіті, зокрема при підготовці вчителя, дати визначення педагогічної технології та її особливостям, описати та проаналізувати одну з найпоширеніших технологій навчання – проблемне навчання – у підготовці вчителя на прикладі Швеції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток педагогічних технологій сприяє збагаченню професійно-педагогічної, зокрема професійно-методичної підготовки, наповнюючи їх новим змістом, формами, методами та прийомами навчання, створюючи нові засоби навчання та вдосконалюючи діючі [3, с. 5]. Разом з тим, сьогодні в педагогічній науці виникло гостре протиріччя між наявністю у сфері освіти значних свобод у виборі методів і засобів для педагогічної діяльності та відсутністю мотиваційних умов, механізмів, належної професійної підготовки для впровадження нововведень у педагогічну практику. Проектуючись на професійну підготовку майбутнього вчителя, ця проблема закономірно пов'язується з необхідністю розробки наукових основ змісту професійної підготовки та адекватних йому методів.

Педагогічна технологія розуміється як педагогічна система, в якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу [2, с. 20]. Вулкан визначає технологію освіти як: “цілеспрямоване використання, у комплексі чи окремо, предметів, прийомів, засобів, подій чи відносин для підвищення ефективності навчального процесу.” Приведемо також визначення Сполдинга: “Ця технологія навчання включає цілісний процес постановки мети, постійне поновлення навчальних планів і програм, тестування альтернативних стратегій і навчальних матеріалів, оцінювання педагогічних систем у цілому і встановлення мети заново, щойно

надходить нова інформація про ефективність системи” [2, с. 20].

Проблема використання педагогічних технологій та інноваційних методів навчання майбутніх учителів у країнах Європи, зокрема в Швеції, набула актуальності ще з початку ХХ ст. Використання великої різноманітності навчальних альтернатив завжди було умовою успішного викладання на будь-якому рівні. Крім того, більшість країн Західної Європи вимагає, щоб у процесі підготовки вчителів використовувалася навчальна багатотваріантність. Швеція належить до світових лідерів в галузі освіти. Згідно з Актом про вищу освіту Швеції, підготовка вчителя базується на науковій основі, пов'язана із дослідницькою роботою, спрямована на розвиток професіоналізму майбутніх вчителів. Саме тому використання освітніх технологій у підготовці вчителя набуває значної актуальності.

Проблемне навчання (problem-based learning) це таке навчання, в процесі якого учасники навчального процесу працюють над поставленою проблемою, що веде до розуміння цієї проблеми і прийняття рішення у реальному контексті [4]. Воно відрізняється від традиційного лекційно-наставницького підходу, де студенти оволодівають і поглинають інформацію від викладачів та використовують її для вирішення проблем, щоб визначити власний рівень розуміння та здатності використання предмету або змісту цієї інформації. У проблемному підході студентам представляють ситуацію, яка веде до проблеми, яку вони мають розв'язати. Студенти вчать ся через дію, намагаючись вирішити проблему. Вони аналізують проблему, збирають інформацію, виробляють та розвивають можливі рішення для знаходження кращого, а потім презентують свої висновки. Часто проблема не має єдиної вірної відповіді.

Принцип проблемності відображається в логіці побудови учбового процесу, в змісті матеріалу, що вивчається, в методах організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і управління нею, в структурі занять і формах контролю викладача за процесом і результатом діяльності студентів. Якщо майбутній вчитель добре засвоїть зміст і сутність теорії організації процесу проблемного навчання, оволодіє формами, методами і технічними засобами навчання і систематично творчо застосовуватиме засвоєне на практиці, то успіх прийде сам.

Мета активізації шляхом проблемного навчання полягає в тому, щоб зрозуміти рівень засвоєння понять і навчити не окремим розумовим операціям у випадковому, стихійному порядку, а системі розумових дій для вирішення не стереотипних задач. Ця активність полягає в тому, щоб студент, аналізуючи, порівнюючи, синтезуючи, узагальнюючи, конкретизуючи фактичний матеріал, сам

отримав з нього нову інформацію. Іншими словами – це розширення, поглиблення знань за допомогою раніше засвоєних знань або нове застосування колишніх знань. Нового застосування колишніх знань не може дати ні викладач, ні книга, воно шукається і знаходиться студентом, поставленим у відповідну ситуацію.

Проблемне навчання засновано на теорії, яка розглядає навчання як процес, в якому студент активно конструє знання [5]. Студенти вирішують проблеми, які виступають як стимули для навчання, у маленьких групах, під керівництвом тьютора, чия роль є полегшувати та сприяти процесу навчання шляхом ставлення питань та контролем за процесом. Згідно із сучасними когнітивними психологічними теоріями, найбільш важливою рисою пам'яті є її асоціативна структура [5]. Знання структуруються як мережі споріднених концептів, відомі як семантичні мережі. Знання виникають шляхом асоціювання нової інформації із існуючими мережами і, залежно від того, як це виконується студентами, нова інформація може бути відновлена у пам'яті для вирішення проблеми, розпізнавання ситуації чи згадування фактичних знань. [5] Таким чином, у процесі навчання увага студентів має бути звернена на існуючі знання, які забезпечують їм структуру та рамки для навчання. Головна вимога навчання є активізація існуючих знань для сприяння обробки та засвоєння нової інформації.

Розглянемо, як проблемне навчання вживається у Шведських університетах та університетських коледжах при професійній підготовці вчителів. Серед головних ознак проблемного навчання є :

- проблемне навчання – це розвиток навчального плану і навчальний (освітній) підхід;
- проблемне навчання одночасно розвиває стратегії вирішення проблем, основи дисциплінарних знань та основні навички;
- проблемне навчання працює шляхом поміщення студентів у реальні ситуації, надлення їх роллю активних вирішувачів проблем, які стикаються з погано-поставленими завданнями, невірною-структурованими проблемами, що відображає і відповідає проблемам в реальному світі.

Виділяють наступні основні риси проблемного навчання:

- проблемне навчання формує самовпевненість;
- робота в малих групах розвиває особистісні здібності та навички;
- беручи до уваги те, що кожен студент індивідуальний, в наявності є безліч ресурсів для навчання;
- ранній практичний досвід допомагає придбати цілісне уявлення про область знань, предмети.

Шведський досвід вживання проблемного навчання припускає наступне:

- спочатку проблемне навчання може викликати занепокоєння;
- самовпевненість і незалежність зростає;
- з'являється і розвивається здатність давати і приймати критичні судження;
- студенти вчаться працювати з людьми з різними особистостями;
- студенти вчаться бути більш відкритими і сприйнятливими до нових ідей;
- студенти розвивають більш критичний погляд на оволодіння знаннями.

Серед вихідних умов для вживання проблемного навчання відокремлюють наступні:

- студенти мають первинні знання та досвід;
- студенти мають внутрішню мотивацію;
- знання знаходяться всередині людини, яка отримує знання активно, використовуючи власні ресурси;
- соціальна взаємодія дуже важлива;
- навчання має бути значущим, холистичним (цілісним) і інтегрованим;
- викладачі стають тьюторами, що стимулює і сприяє навчанню.

Проблемне навчання може бути впроваджене для цілих курсів або ж при викладанні певної частини курсу. Сучасний світ – це робота в групах. З проблемним навчанням студенти вчаться співпраці, різним підходам до вирішення проблем, спільної роботи і відповідальності; такий підхід робить їх навчання багатостороннім, більш насиченим і глибшим.

При застосуванні проблемного навчання відбуваються певні зміни у навчальному процесі. Так виникає перехід від навчального плану – припису до навчального плану як досвіду; процес викладання зміщується від викладання з точки зору викладача – експерта до процесу навчання з точки зору студента. Змінюється сутність викладання – від викладання як передачі знань до викладання як сприяння процесу навчання та розвитку. Важливим стає перехід від лінійного і раціонального навчання до логічно послідовного і релевантного, від навчання як процесу одержання знань до навчання як процесу побудови знань та досвіду. Навчальне середовище змінює свою форму від структурованого до гнучкого.

Проблемне навчання змінює привичні ролі учасників навчального процесу. Так роль студента полягає в наступному: студент має досвід, внутрішню мотивацію як рушійну силу, волю і здібності, активно використовує мозок, серце та почуття, є товаришеским, інтерактивним, здатен мінятися Тьютор (колишній викладач) бере на себе наступні функції:

- планування (цілі, вихідні точки, навчальний матеріал, ресурси, знання про предмет, педагогічні навички);
- стимулює мотивацію, надає підтримку та сприяння;
- створює умови для самонаправленості навчання;

- слухає, підбадьорює, спрямовує, ставить правильні питання;
- стимулює рефлексію;
- наставляє, консулює, проводить додаткові лекції;
- показує студентам, як вони вчать, думають і аргументують;
- складають власну думку та оцінюють.

Роль викладача змінюється – відбувається відмова від контролю, від бажання тримати студентів на “правильному шляху”, від викладача вимагається здатність довірити студентам самим розбиратися з поставленою проблемою.

Студентська група стає центром, де кидають виклик упередженням кожного, при тому беручи до уваги, що індивідуальний і груповий процеси навчання однаково важливі. Взаємодія, робота в команді, удосконалення компетентностей, само-знання. Робота в групі виходить на перший план, де група є одночасно, як і рушійною силою, так і перешкодою.

Виділяють сім головних кроків організації проблемного навчання:

- Крок 1: Прояснити умови і концепцію.
- Крок 2: Визначити проблему.
- Крок 3: Проаналізувати проблему.
- Крок 4: Структурувати пояснення.
- Крок 5: Сформулювати цілі/завдання навчання.
- Крок 6: Зібрати додаткову інформацію за межами групи (самонавчання).
- Крок 7: Синтезувати і протестувати придбану інформацію, якщо необхідно, сформулювати нові або додаткові цілі навчання.

Центральною ланкою, визначальною проблемне навчання, є проблемна ситуація як спосіб взаємодії між учителем і учнями, яка характеризується високою активністю учнів і спрямованістю на подолання пізнавальних труднощів, викликаних поставленими викладачем завданням-проблемою.

Висновки. Постійне оновлення навчальної середовища, інформаційного та процесуального складу дій тягне за собою підвищення

рівня домагання студентів в досягненні цілей і, отже, виховання суб'єктивної позиції людини, розвиток її прагнення зрозуміти, пояснити, інтерпретувати явища чи події, надані їй для аналізу, вирішити завдання-проблему, зняти наявну в задачі невизначеність, усунути перешкоду, що створює психологічний бар'єр для здійснення пізнавального процесу. Проблемне навчання ставить своїм завданням: розвиток мислення й здатностей студентів, розвиток творчих умінь; засвоєння студентами знань і вмінь, добутих у ході активного пошуку й самостійного рішення проблем, у результаті ці знання, уміння більше міцні, чим при традиційному навчанні; виховання активної творчої особистості студента, що вміє бачити, ставити й дозволяти нестандартні навчальні проблеми.

Успішність цього виду навчання залежить від “рівня проблемності”, що визначається: ступенем складності проблеми, виведеної зі співвідношення відомого й невідомого студентам у рамках даної проблеми; часток творчої участі (особистого й колективного) тих, яких навчають, у процесі рішення проблеми. Природно, рівень проблемності повинен закономірно зростати в міру нагромадження студентами досвіду творчої роботи.

Література

1. Кларін М.В. Педагогическая технология. – М., 1989, 156 с.
2. Пехота О.М. Освітні технології. – К.: А.С.К., 2001. – 210 с.
3. Пехота О.М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. – К.: Видавництво А.С.К., 2003, 145 с.
4. Barrows, H.S., & Tamblyn, R.H. (1980). Problem-based learning: An approach to medical education. New York, NY: Springer Publishing.
5. Cheong, France (2008) Using a Problem-Based Learning Approach to Teach an Intelligent Systems Course. Journal of Information Technology Education, Volume 7, 2008, pp. 47–60
6. Swedish Higher Education Act [режим доступу] : <http://www.hsv.se/lawsandregulations/theswedishhighereducationact.4.5161b99123700c42b07ffe3956.html>

КОГАН Г. В.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ (НА ПРИМЕРЕ ШВЕЦИИ)

В статье анализируется значение технологического подхода в подготовке учителя. Рассматривается технология проблемного обучения, его черты, основные требования, шаги выполнения при подготовке учителя к профессиональной деятельности в Швеции.

Ключевые слова: технологии образования, проблемное обучения, педагогическое образование, компетентность.

КОГАН G. V.

PROBLEM-BASED APPROACH TO LEARNING IN TEACHER TRAINING (ON THE EXAMPLE OF SWEDEN)

The article analyses the impact of the technological approach in the course of teacher training process. It deals with the problem-based approach to learning, its main features, general requirements and steps of its implementation in learning while preparing the future teachers for their professional work in Sweden.

Key words: educational technologies; problem-based approach to learning; teacher education; competence.